

Migratie

Boven: Een kind kijkt uit het raam van een bus, na aankomst in Key West, Florida, als gevolg van de Cubaanse Mariel-exodus in 1980.

Oorspronkelijke titel: *Migration*

© 2019 André Deutsch Limited

Een onderdeel van de Carlton Publishing Group

Voor de Nederlandse uitgave:

© 2019 Fontaine Uitgevers, Amsterdam

www.fontaineuitgevers.nl

Vertaling: Renée de Graaf

Redactie: Marjolein Brokkelkamp

Opmaak: ZetSpiegel, Best

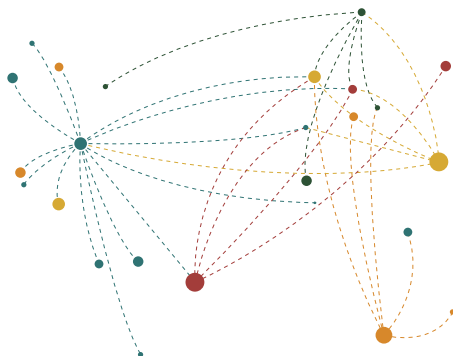
Omslagontwerp: Buro Blikgoed

isbn 978 90 5956 982 9

nur 695

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch databestand of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Fontaine Uitgevers is onderdeel van Uitgeefhuis Nieuw Amsterdam

Migratie

HOE DE MENSHEID ZICH OVER DE WERELD
HEEFT VERSPREID

ROBIN COHEN

FONTAINE UITGEVERS

Inhoud

Dankwoord	6
Inleiding	7

DEEL 1

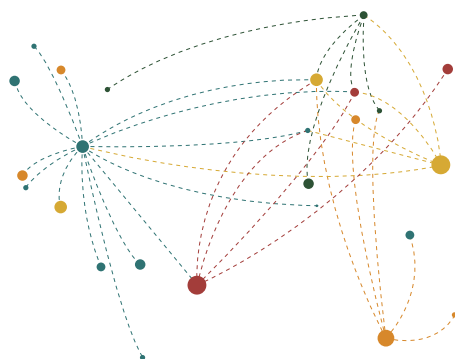
De bakermat van migratie

1	Out of Africa: de eerste mens	12
2	Europese, Chinese en Arabische ontdekkingsreizigers	16
3	Vroege religies en migratie	22
4	Nomaden: van acefale gemeenschappen tot wereldrijk	28
5	De Roma en de Travellers	32
6	Vloeibaar continent: eilandbewoners in de Pacific	36
7	Atlantische slavernij	40
8	Indiase contractarbeiders	44
9	Imperiums: hun arbeiders en militaire regimes	48
10	De Hadj: de vijfde zuil van de islam	52

DEEL 2

Migratie in de recente geschiedenis

11	De Ierse emigratie en de 'hongersnood-exodus'	58
12	Mijnwerkers in de Zuid-Afrikaanse mijnen	62
13	Van veroordeelden tot 'Ten Pound Poms': de Britse migratie naar Australië	66
14	De 'Atlantische migratie' naar de VS	70
15	Joden op de vlucht voor het naziregime	76
16	Palestina: de joodse immigratie en de verdrijving van de Palestijnen	80
17	'Nieuwe Gemenebest'-migratie naar het Verenigd Koninkrijk	84
18	De Turkse migratie naar West-Duitsland	88
19	De Vietnamese bootvluchtelingen	92
20	Post-Sovjetmigratie	98
21	Caraïbische migratie	102
22	De overzeese Chinezen	106

DEEL 3

Hedendaagse migratie

DEEL 4

Controverses en ontwikkelingen

<p>23 <i>Hukou</i> en de interne migratie in China 112</p> <p>24 Volksverhuizing en de opdeling van India 116</p> <p>25 De export van werknemers: de Filipijnen 122</p> <p>26 De handel in sekswerkers 126</p> <p>27 Ballingen: sterven in het buitenland of opnieuw de macht grijpen 130</p> <p>28 Migratie in de Koude Oorlog 134</p> <p>29 Mondiale diaspora's 140</p> <p>30 Migratie naar de Golfstaten 146</p> <p>31 Mediterrane migratie 150</p> <p>32 Medische-zorgverleners verspreid over de wereld 156</p> <p>33 Syrische vluchtelingen 160</p>	<p>34 Muzikale roots en routes 168</p> <p>35 Op zoek naar kennis: internationale studenten 172</p> <p>36 Huwelijk en migratie 176</p> <p>37 Pensionering en leefstijlmigratie 180</p> <p>38 Klimaatgerelateerde migratie 184</p> <p>39 Toerisme: mobiliteit en bezwaren 190</p> <p>40 Kinderen en migratie 194</p> <p>41 Werkt dat, een muur? Grenzen en migratie 198</p> <p>42 Vreemdelingendetentie en deportatie 202</p> <p>43 Oplossingen voor massamigratie 206</p> <p>44 De toekomst van migratie 210</p>
<p>Noten 216</p> <p>Index 222</p> <p>Credits 224</p>	

Dankwoord

Dit boek zou niet geschreven kunnen zijn zonder de hulp van Jason Cohen die de referenties controleerde, een groot deel van de illustraties online heeft gevonden en me over de hele linie tot steun was. Selina Molteno Cohen heeft bijna alle lemma's gelezen en minder goed getroffen stilistische detailsesignaleerd. Ook Alison Moss heeft me bij deze opdracht gesteund door te zorgen dat ik me strikt aan het tijdschema hield en door geen uitstel te dulden. Ze onderhield het contact met het team bij André Deutsch en nam met verve de rol van intermediair op zich tussen grafisch ontwerper, uitgever en auteur. Onze geweldige grafisch ontwerper, James Pople, tekende kaartjes, maakte grafieken en zorgde voor de treffende layout. Slav Todorov, de Editorial Manager voor naslagwerken bij Carlton Books, was zeer behulpzaam en werkte effectief. Toen ik worstelde met de bronnen omtrent de opdeling van India was het voortreffelijke boek over dit onderwerp van mijn collega aan Kellogg College in Oxford, Yasmin Khan, een geschenk uit de hemel. En dan natuurlijk nog Donald Winchester, mijn agent bij Watson Little Ltd, die dit project heeft geregeld. Mijn oprechte dank gaat uit naar allen die ik genoemd heb.

Inleiding

Hoe pak je een ingewikkeld en controversieel onderwerp aan als de menselijke migratie? Was het ooit voornamelijk het domein van paleoantropologen, demografen, geografen en sociologen in het kader van wetenschappelijk onderzoek, inmiddels is de publieke aandacht op migratie gevestigd en staat het onderwerp vaak centraal in verhitte politieke debatten en omstreden standpunten. Dit boek biedt wat de Fransen noemen een tour d'horizon, ofwel een overzicht van het onderwerp, bestaande uit 44 topics. In de keuze daarvan merkte ik dat veel thema's als vanzelf naar voren kwamen. Waar begon de menselijke migratie en vanaf wanneer was de aarde bevolkt? Waarom zijn sommige volken nomadisch en kiezen andere een vaste woonplaats? Welke soorten migratie kunnen we onderscheiden? Kan aan migratiestromen een halt worden toegeroepen? Omdat dit boek op mondiale leest is geschied waarbij de geschiedenis van de mensheid bijna in zijn geheel wordt gezien, komen deze kwesties aan de orde aan de hand van veelzeggende, saillante cases, die ook het grotere verhaal vertellen. Elk algemeen onderzoek op dit gebied kan nauwelijks om de belangrijkste voorbeelden van gedwongen migratie heen, zoals de Atlantische slavernij, de Aziatische contractarbeiders en de vluchtelingenstromen. Van essentieel belang zijn ook de dramatische cases van vrijwillige

migratie, zoals de aanzienlijke migratiestromen van Europeanen naar de Amerika's vanaf de jaren zeventig van de 19e eeuw tot de Eerste Wereldoorlog en de kolonisatie van Australië en andere kolonies. Ook hebben politieke conflicten een belangrijke rol gespeeld in het op gang brengen van migratie; als gevolg daarvan bevat dit boek dan ook hoofdstukken over de opdeling van India, over verbannen bevolkingsgroepen en diaspora en over de wijze waarop Israel in eerste instantie thuisland werd dat de Joden 'binnenhaalde', om daarna het land te worden waaruit de Palestijnen werden verdreven die naar de Gazastrook en de Westelijke Jordaanoever moesten vluchten. Op vergelijkbare manier wordt de politiek achter de migratie in de Koude Oorlog besproken. Een motief voor migratie is vaak dat mensen werk zoeken. Naarmate er in veel landen op grote schaal mijnbouw en industrialisatie plaatsvonden, werden er vaak vanuit het buitenland arbeiders aangetrokken om het lokale arbeidspotentieel aan te vullen. Deze situatie deed zich verscheidene malen voor in de Verenigde Staten, in de Britse fabrieken, in de Zuid-Afrikaanse diamanten en goudmijnen en in de centrale industriegebieden in China, waar miljoenen Chinezen van het platteland werk vonden. Ook de snelle wederopbouw van Europese economieën na de Tweede Wereldoorlog maakte de rekrutering van buiten-

landse arbeiders noodzakelijk. Groot-Brittannië wierf arbeiders in de Britse Gemenebest en rekruteerde extra arbeidskrachten in het Caraïbisch gebied, India en Pakistan, terwijl West-Duitsland zich onder andere op Turkije richtte. De kolossale infrastructuur die in opdracht van de door olie rijk geworden Golfstaten vanaf de jaren zeventig werd aangelegd, waaronder talloze ziekenhuizen, universiteiten, musea en winkelcentra, werd voor het overgrote merendeel door arbeiders uit Zuidoost-Azië gebouwd.

Tegenover het binnenhalen van arbeiders door bedrijven of landen staat de ontwikkeling van door de overheid gesubsidieerde emigratie. Pionier van dit model zijn de Filipijnen, een land dat zich specifiek heeft ontwikkeld in het op grote schaal opleiden van zeelieden en medewerkers in de zorg voor werk in het buitenland. Deze strategie is zo succesvol gebleken dat de Filipijnen nu een kwart van al het zeevaartpersoneel over de hele wereld leveren. Het kernidee erachter is dat de inkomsten die teruggestuurd worden door werknemers in het buitenland of op de grote vaart, hun opleidingskosten in het eigen land ruimschoots zullen compenseren. India is op vergelijkbare wijze op aanzienlijke schaal overgegaan op het opleiden van ingenieurs, technici en IT'ers 'voor de export', met de bijkomende downstream-voordelen van het bevorderen van internationale ondernemingen en return on investment-stromen. Ondanks deze positieve voorbeelden van arbeidsemigratie worstelen kleinere, armere landen vaak met het verlies van hoogopgeleide en geschoolde werknemers en zijn er om die reden ook enkele negatieve voorbeelden van 'braindrain' in dit boek opgenomen.

Overstaande pagina: Migranten gaan van boord om een nieuw leven te beginnen in New York.

In de ogen van veel burgers en politici in immigratielanden is onbeteugelde migratie schadelijk omdat daardoor competitie ontstaat voor wat betreft banen, huisvesting en andere voorzieningen ten opzichte van autochtone ingezetenen, terwijl migratie ook een bedreiging vormt voor oude gewoonten, de manier van leven en culturele normen en waarden. Al wordt die bedreiging vaak overdreven, toch leeft de gedachte en is het leerzaam ook de pogingen om de migratiestromen onder controle te krijgen onder de loep te nemen, met name de niet-gereguleerde stromen migranten.

Behalve de reeds genoemde thema's zijn er belangrijke kwesties aangaande de definitie van migratie die het onderzoeksterrein beïnvloeden. Een van de belangrijkste veranderingen in de kijk op menselijke migratie is het idee dat migratie niet een afzonderlijk fenomeen op zich vormt, maar deel uitmaakt van een algemeen 'mobiliteitsparadigma'.¹ De mensenstromen over de hele wereld, zo is de gedachte, zijn vergelijkbaar met, en vaak gekoppeld aan, de goederenstromen, hulpbronnen- en geldstromen, beelden, verontreinigende stoffen, drugs, muziek, data, en veel andere aspecten van het moderne leven. Voor veel migratiegeleerden heeft deze verschuiving in de studie van de vele dimensies van mobiliteit als resultaat dat de striktere definitie van migratie (namelijk: de verplaatsing van mensen met het doel elders werk te zoeken en zich voor een bepaalde periode te vestigen) overboord gegooid moest worden ten gunste van 'verplaatsing als zodanig'. Deze verschuiving in zienswijze komt sterk naar voren in dit boek, waarin onder andere ook hoofdstukken over muziek, nomaden, missionarissen, pelgrims, soldaten, ontdekkingsreizigers, internationale studenten, kinderen, gepensioneerden en toeristen zijn opgenomen.

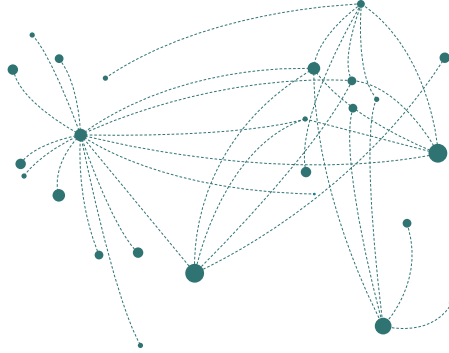
وَمَا أَدْبُرُ عِزِّ الْجَمَالِ الشَّمْرُ وَالشَّدَا
 مَا أَلْحَجُّ شَيْزَكَ نَأْوِيْنَا وَأَذِلَّجَا وَلَا لَهَيْيَا نَمَلًا جَمَالًا وَأَجْدَانَا

Handwritten marginal notes in Arabic script, including the name 'عبدالله بن محمد بن عبدالمطلب' and other illegible text.

أَلْحَجُّ أَنْ تَقْصِدَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ عَلَى نَحْوِ بَيْتِكَ الْحَجُّ لَا يَمْنَعُ بِهِ جَاهَا
 وَسَبْحِي كَأَمَلِ الْإِنصَافِ مَتَّحِدًا رَدْعُ الْهَوِيِّ هَادِيًا وَالْحَقُّ يَهْتَابُهَا

Handwritten marginal note in Arabic script.

DEEL 1

De bakermat van migratie

1

Out of Africa: de eerste mens

Mensen zijn al vanaf het prille begin een migrerende soort. Terwijl ze op zoek waren naar voedsel, vijanden afweerden en hun omgeving verkenden, raakten ze steeds verder verwijderd van hun Afrikaanse komaf en bevolkten ze het grootste deel van het uitgestrekte grondgebied op aarde.

Naarmate paleoantropologen (wetenschappers die zich bezighouden met uitgestorven mensenrassen) meer skeletten opgraven, worden steeds meer vindplaatsen bestempeld tot 'bakermat' van het ontstaan van de mensheid. Soms lijken de fossiele resten van de eerste mens heel veel op elkaar, al duiden DNA-kenmerken op verschillen. Door nieuwe vondsten moet de theorie over de evolutie van de mens steeds opnieuw worden bekeken. De eerste specimens werden maar liefst twee miljoen jaar geleden gevonden in de Malapa-grotten in Zuid-Afrika, inmiddels herdoopt tot het werelderfgoed 'de Wieg van de mensheid', zo'n 45 km ten noordwesten van Johannesburg.

Fossielen van de 'moderne mens' worden vaak opgegraven in Oost-Afrika. Mensen als de *Homo habilis*, *Homo erectus* of *Homo ergaster* moesten plaatsmaken voor onze bekendste voorouder, *Homo sapiens*. In vergelijking met eerdere soorten had *Homo erectus* kortere armen en was hij, met zijn lange benen, een tweevoeter die net als wij liep en rende.

Vanaf de Grote Riftvallei in Oost-Afrika migreerden zo'n 200.000 jaar geleden mensen noordwaarts; doordat de continenten toen nog aaneengesloten waren, konden ze gaandeweg over de aarde uitzwermen. Nog maar 10.000 jaar geleden bereikten ze de zuidelijkste punt van Zuid-Amerika. Voor *National Geographic* heeft Paul Salopek in hun voetspoor een voetreis gemaakt (waar de continenten inmiddels gescheiden waren moest hij boten en veerpon-ten nemen; zie figuur 2).

Boven: van links naar rechts: *Homo habilis*, *Homo erectus*, *Homo sapiens*.

Een reis door de tijd

Circa 200.000 jaar geleden migreerden mensen vanuit de Oost-Afrikaanse Rift – zie 'Start' op de kaart hieronder – naar verschillende delen van Afrika.

Circa 60.000 jaar geleden zwermden mensen vanuit Afrika uit over de wereld, tot aan het puntje van Zuid-Amerika, ca. 10.000 jaar geleden.

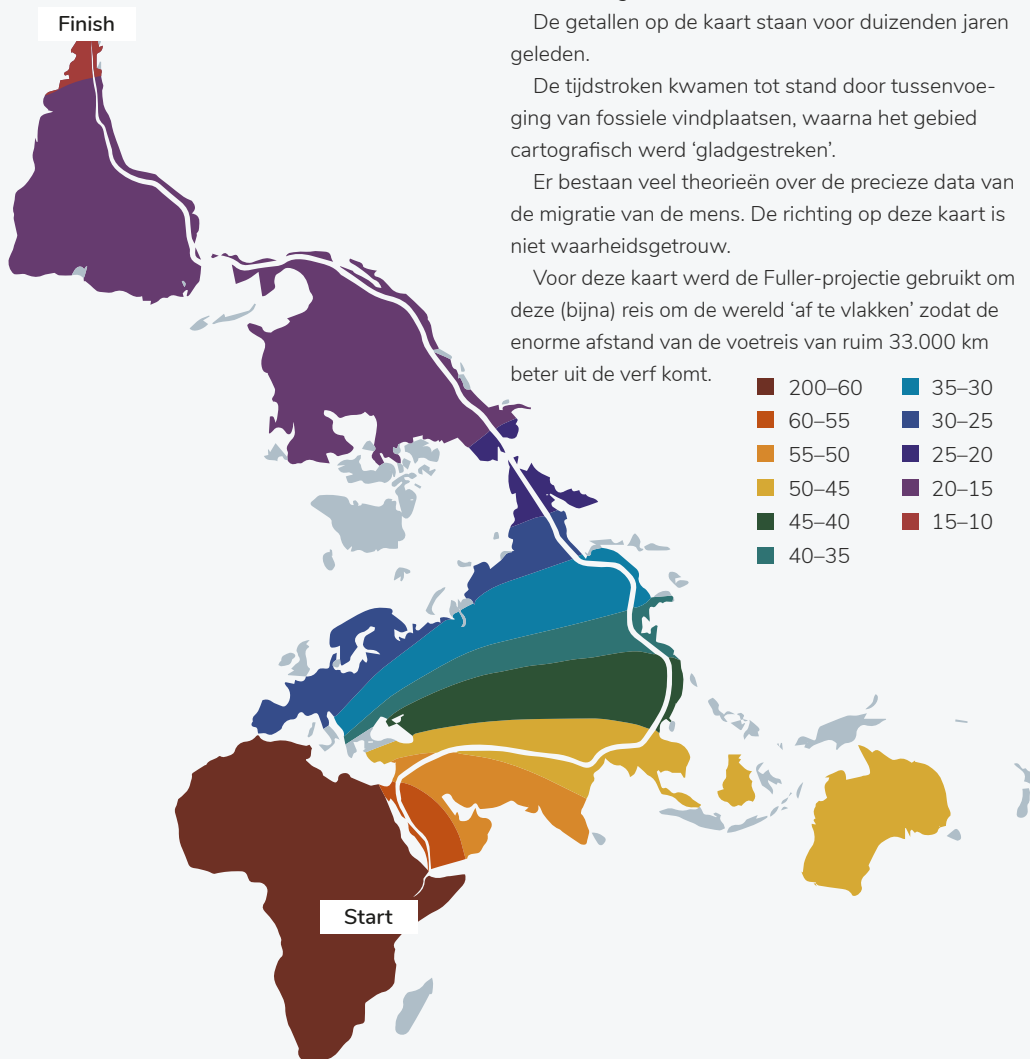
Paul Salopek zal letterlijk door deze 'tijdstroken' van nederzettingen wandelen.

De getallen op de kaart staan voor duizenden jaren geleden.

De tijdstroken kwamen tot stand door tussenvoeging van fossiele vindplaatsen, waarna het gebied cartografisch werd 'gladgestreken'.

Er bestaan veel theorieën over de precieze data van de migratie van de mens. De richting op deze kaart is niet waarheidsgetrouw.

Voor deze kaart werd de Fuller-projectie gebruikt om deze (bijna) reis om de wereld 'af te vlakken' zodat de enorme afstand van de voetreis van ruim 33.000 km beter uit de verf komt.

Omdenken

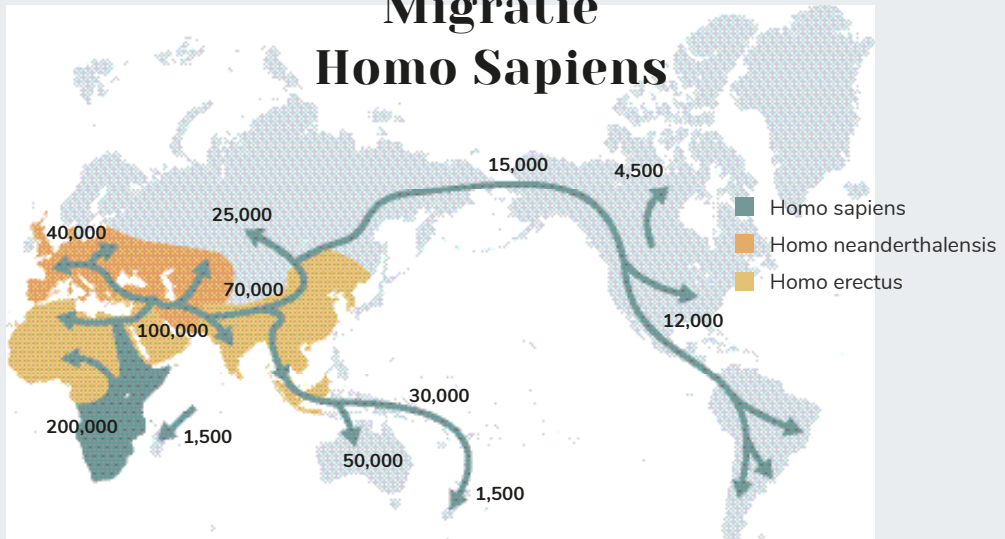
Waren wij mensen misschien beter af geweest als we in kleine stammen waren blijven uitwerpen over de aarde en hadden geleerd om 'van het land te leven'? Ten minste twee gerenommeerde wetenschappers hebben daar sterk voor gepleit. Yuval Noah Harari oppert dat 'foerageurs een comfortabeler levensstijl lijken te hebben dan de meeste kleine boeren, schaapherders, arbeiders en kantoorklerken die in hun voetspoor traden'. Zelfs in de meest onherbergzame gebieden hebben jager-verzamelaars om te overleven zo'n 35 tot 45 uur per week nodig om voedsel te verzamelen; vergelijk hiermee de gesettelde populaties in de ontwikkelde landen die 40 tot 45 uur per week werken, en de bewoners van ontwikkelingslanden die bijna het dubbele aantal uren werken. Dit argument is verder uitgewerkt en gedocumenteerd door Suzman die bijna 25 jaar lang tussen de Khoisan-stammen in het Kalahari-bekken heeft gewerkt. Het einde van hun lange traject heeft zich aangekondigd (naarmate de sedentaire samenleving

oprukt en het klimaat verandert) maar, zoals Suzman betoogt, hebben zij ruim 200.000 jaar van 'primitieve overvloed' genoten. (Intussen zijn het Mongoolse, Chinese, Romeinse, Achaemenidische en Ottomaanse Rijk ten onder gegaan en heeft ook het Britse Rijk zijn tijd gehad.)

We stellen ons bij 'beschaving' vaak voor dat de sedentaire cultuur over de rondtrekkende cultuur zegeviert, maar het zijn juist de menselijke nederzettingen die enorme problemen veroorzaken. Naarmate mensen dichter op elkaar wonen, breiden ziektes zich uit en voorzien planologen met de grootste moeite de steden van voldoende voedsel, huisvesting, transport, beveiliging, drinkwater en adequate riolering. Om de stedelijke bevolking van voldoende voedsel te kunnen voorzien, wordt het platteland veruïneerd door commerciële landbouw, pesticiden en landontginning. Aangezien de planeet zelf bedreigd wordt door vervuiling, klimaatverandering en overexploitatie kunnen wij misschien nog iets leren van onze ecologisch-sensitievare migrerende voorouders.

Migratie Homo Sapiens

Kaart met de mondiale geschiedenis van de migratie van de mens. De moderne mens dook 200.000 jaar geleden op in Afrika. Vanaf 70.000 jaar geleden stelde een milder klimaat (groene gebieden) de mens in staat om te migreren vanuit Afrika naar Europa (45.000 jaar geleden) en Azië (Siberië 30.000 jaar geleden). 60.000 jaar geleden maakten

veranderingen in de zeespiegel (oranje gebied) de overzeese route naar Australië mogelijk via eilandengroepen. Circa 55.000 tot 15.000 jaar geleden hielden de ijskappen uit de IJstijd de expansie naar het noorden en oosten tegen. Toen de Amerika's zo'n 15.000 jaar geleden via een landengte konden worden bereikt, raakten ze al snel bevolkt.

Mensen stevenden niet regelrecht af op Kaap Hoorn. Ze maakten heel wat omwegen en onderweg ontmoette Homo sapiens andere soorten. Doordat onderzoek van genetisch materiaal meer bewijs opleverde, hoeven we niet langer alleen op fossielen terug te vallen om het spoor van onze voorouders te volgen. Toch kwam het als een verrassing dat onderzoek uit 2017 aantoonde dat de genen van hedendaagse Europeanen voor 1,8 tot 2,6 procent bestaan uit neanderthaler-DNA. Vooral in Zuidwest-Europa waren er seksuele ontmoetingen geweest en de bevindingen spraken de eerdere veronderstellingen tegen dat Homo sapiens door zijn superieure intelligentie de sterkere Homo neanderthalensis uit de weg was gegaan of had overwonnen.

Al even verrassend is het dat *Homo sapiens* die 44.000 jaar geleden Groot-Brittannië bereikte, meer dan 30.000 jaar lang zijn donkere huid behield. In 2018 reconstrueerden wetenschappers op grond van de DNA-analyse van een skelet dat in 1903 in Goughs Cave, Cheddar Gorge in Somerset was gevonden, de zogenoemde 'Cheddar Man' (figuur 3).

Hoe kwam het dat Noord-Europeanen van huidskleur waren veranderd? Waarschijnlijk door de vermenging van volken uit de Russische en Oekraïense Steppe circa 5000 jaar geleden, maar ook door natuurlijke evolutie. Een lichtere huid is beter in staat om (beperkt) uv-licht op te nemen en vitamine D aan te maken; van groot belang voor een goede gezondheid.